

Industrie-politiek of handels-beleid?

Ruilverkeer tussen centrum en periferie leidt bij gegeven kennis tot een ruimtelijk evenwicht, waarbij mobiele produktiefactoren in gelijke mate worden beloond. Immobiele produktiefactoren daarentegen genereren een inkomen dat, naarmate men verder buiten het centrum komt, monofoon daalt. Grafisch kan dit worden voorgesteld door de zogenaamde Von Thünen-inkomenskegel. De bekende Duitse econoom Giersch 1) heeft deze gedachte over beloningsverhoudingen in een Schumpeteriaanse benaderingswijze toegepast. In plaats van een kegel ontstaat er dan een produktievulkaan, waarbij de lava van technologische kennis die in nieuwe producten ligt besloten, langzaam langs de hellingen naar beneden stroomt. Het verschil met de voorgaande analyse is, dat de inkomensverhouding, weergegeven door de vulkaan, geen vast en onveranderbaar gegeven is. Vanuit het productiecentrum, waar de winst van een innovatiemonopolie wordt geïncasseerd, komt tegelijkertijd een transfer van know how op gang, die de winstgevendende marktpositie ondergraaft. Ten einde de inkomensverhoudingen te handhaven, zijn volgens deze gedachten-gang steeds opnieuw innovaties nodig die inkomens in het centrum genereren.

In de wereld kunnen wij drie van dergelijke vulkanen onderscheiden, nl. de EG met West-Duitsland aan de top, verder de Verenigde Staten en Japan, beide met hun economische satellieten. De betrekkingen tussen deze groepen van landen worden op een ingewikkelde wijze beïnvloed door de mobiliteit van de verschillende produktiefactoren. Daarbij spelen niet alleen „natuurlijke” omstandigheden een rol, maar ook de protectie, die tot uitdrukking komt in de afscherming van afzetgebieden en de centrale beïnvloeding van kapitaalbewegingen.

De EG heeft gedurende de jaren zestig en een groot deel van de jaren zeventig veel industriële activiteit kunnen ontwikkelen, o.a. ten gevolge van de overgewaardeerde dollar en de neiging van het zich ontwikkelende Japan zich vooralsnog te richten op de Amerikaanse markt. Sindsdien is onder voortdurend verslechterende omstandigheden de concurrentie op de wereldmarkt sterk toegenomen. De Verenigde Staten hebben zich na een reeks van devaluaties hersteld, zodat zij weer gebruik kunnen maken van de comparatieve voordelen waarover zij in de produktie beschikken. Japan is uitgegroeid tot een industriële macht en ten slotte zijn de NIC's (Newly Industrialized Countries) definitief doorge-

broken. Bovendien is de stuwkracht van het bedrijfsleven in de EG sterk afgenomen door institutionele verstarring en — internationaal gezien — hoge loonkosten.

Op grond van ervaringen uit de vooroorlogse depressietijd en gesterkt door een riant marktpositie heeft de EG aanvankelijk gestreefd naar vrijhandel. Nu zijn wij echter getuige van verschillende pogingen om markten af te schermen. Deze protectie heeft de vorm aangenomen van een subsidiebeleid, dat wordt uitgevoerd door nationale overheden. Dat leidt tot een verbrokkeling van afzetgebieden, die de voordelen van marktintegratie in West-Europa teniet doet en bovendien aanpassingsprocessen bemoeilijkt, welke noodzakelijk zijn om zich te handhaven in het internationaal handelsverkeer. De positie van de kleine landen kan daardoor uiterst kwetsbaar worden. Het is niet uitgesloten dat in deze landen het voortbestaan van gezonde industrietakken in gevaar komt, omdat afzetgebieden in andere EG-landen ontoegankelijk worden gemaakt, terwijl de binnenlandse markt te klein is om als basis te dienen.

Nu heeft de mening postgevat dat ter verbetering van de positie van Nederland een industriepolitiek dient te worden gevoerd die zich richt op imitatieconcurrentie in combinatie met produktdifferentiatie 2). Hierbij kan worden gewezen op de successen die Japan met deze handelswijze heeft geboekt. Het is echter zeer de vraag of agressieve imitatie in de toekomst nog vruchten zal afwerpen. Er moet rekening worden gehouden met reacties op zulk opportunistisch gedrag, omdat het de winstgevendheid van investeringen in R & D heeft aangetast en zo de motoriek van de industriële ontwikkeling in het ongerede dreigt te brengen. Er zijn in de economische literatuur aanwijzingen dat een organisatorische oplossing wordt gezocht voor een doelmatige afscherming van expansieve markten 3).

Wat zijn dan de kansen voor een industriepolitiek? De concurrentie met landen die zich buiten de EG bevinden, zal in de komende jaren in hevigheid toenemen. De ontwikkelingsrichting van de technologie lijkt in te houden dat Nederland de internationale mededinging niet zal kunnen ontlopen door specialisatie in de vorm van produktdifferentiatie op „dunne” markten. Ook snelle vraagwisselingen door modeverschuivingen zullen meer en meer worden opgevangen door buitenlandse aanbieders, die gebruik maken van moderne communicatiemogelijkheden. Ten slotte zal ook de produktie op een hoog technologisch niveau in de toekomst minder beschutting bieden tegen de koude wind van de internationale concurrentie. Het is een gevaarlijke onderschatting te menen dat Nederland, evenals de andere lidstaten van de EG, slechts enkele arbeidsintensieve activiteiten in de sector van de „bulk”-produkten zal moeten afstaan aan de NIC's. Uit een recent rapport van de OECD valt af te leiden dat de mededinging van de NIC's nagenoeg alle industriële produkten zal betreffen 4).

De conclusie kan zijn dat de EG grote

moeite zal hebben zich te handhaven op de wereldmarkt. Bovendien houdt industriepolitiek op nationaal niveau gevaren in voor Nederland; het dreigt daardoor af te zakken naar een lagere plek op de produktievulkaan van de EG. Mogelijk komen hier en daar zelfs de contouren bloot van de Von Thünen-kegel. Immers, de belangrijkste structuurdeterminant is, zoals H. W. de Jong heeft geformuleerd, de kruispuntpositie die wij in het internationale handelsverkeer bezet houden 5).

Wat betreft de industrie (van de landbouw maar gezweven) kan worden opgemerkt dat vrijhandel zal leiden tot een neerwaartse druk op de loonkosten. De comparatieve voordelen die op deze wijze worden benut, zijn afgeleid van de beloningsverschillen van de arbeid, die moeilijker beweegbaar blijkt dan kapitaal of technologie. De voorsprong in „know how”, zo al bereikbaar, kan daarvoor niet voldoende compensatie bieden. Blijft over de afscherming van markten. Nederland is in dit verband afhankelijk van de samenwerking met de andere EG-landen. Protectie lijkt slechts aanvaardbaar indien dit beleid voortvloeit uit een doelmatige marktorganisatie van de EG. Dat houdt in dat de richtlijn een prijsvorming moet zijn die op reële wijze uitdrukking geeft aan de schaarsteverhoudingen in heden en toekomst. Het uitgangspunt van wederkerigheid van verhoudingen (reciprociteit) kan daarbij tot op zekere hoogte verdedigbaar zijn als „second best”-oplossing, indien vrijhandel in de contreien van de partners van de EG niet mogelijk is.

De moraal van het verhaal: geen industriepolitiek, maar handelsbeleid. Steun het bedrijfsleven niet op directe wijze, maar tracht op institutionele wijze nationaal, maar vooral ook internationaal, marktomstandigheden te scheppen die ondernemers aanzetten tot activiteiten. Bij alle maatregelen moet bovendien voorop staan dat aanpassingsprocessen niet worden belemmerd, veeleer gestimuleerd. Als het bedrijfsleven uitgeblust raakt, blijft van de EG slechts een kale berg over.

PH Admiraal

1) H. Giersch, Aspects of growth, structural change, and employment — A Schumpeterian perspective, *Weltwirtschaftliches Archiv*, 1979, blz. 629-651.

2) Zie b.v. H. Wijers, *Industriepolitiek*, 1982, blz. 361.

3) Bij voorbeeld R. R. Nelson en S. G. Winter, The Schumpeterian tradeoff revisited, *The American Economic Review*, 1982, jg. 72, blz. 114-132.

4) Men raadplege W. Hager, Protectionism and autonomy: How to preserve free trade in Europe, *International Affairs*, 1982, blz. 413-429, en het daar genoemde OECD-rapport *North/South technology transfer: The adjustment ahead*, 1981. Voor algemene informatie zie ook H. S. Tjan, De NIC's en de ontwikkelde landen: een modelmatige benadering, *ESB*, 15 september 1982.

5) Zie zijn bijdrage in *Sectorbeleid: Mogelijkheden en beperkingen*, Preadviezen WRR, 1980, blz. 26 e.v.